

Ansvarlige investeringer

Rapport om vores arbejde med ESG (Environmental, Social and Governance)

Unipension

2013

- *Unoterede aktier og fast ejendom - en del af vores retningslinjer*
Side 12

- *I dialog med selskaberne*
Side 14

FOKUS:

- *Mineindustrien i Sydafrika*
Side 24

Vi er Unipension

Din pensionskasse er en del af Administrationsfællesskabet Unipension, som består af Arkitekternes Pensionskasse (AP), MP Pension – Pensionskassen for Magistre & Psykologer (MP) og Pensionskassen for Jordbrugsakademikere & Dyr læger (PJD).

Vi er medlemsejede pensionskasser, og det er vores mission at tilbyde højtuddannede og deres familier økonomisk tryghed hele livet gennem konkurrencedygtige pensioner, produkter og services.

I rapporten henviser "Unipension" og "vi" til Arkitekternes Pensionskasse (AP), MP Pension – Pensionskassen for Magistre & Psykologer (MP), Pensionskassen for Jordbrugsakademikere & Dyr læger (PJD) samt alle investeringsrelaterede juridiske enheder for disse pensionskasser.

Fotoet har vi taget i en mine under vores besøg i Sydafrika. Zaiga Strautmene (tv) er ansvarlig for pensionskassernes arbejde med ansvarlige investeringer.

Indhold

• Fem år med ansvarlige investeringer	4
• Vores principper for ansvarlige investeringer	6
• Sådan arbejder vi med ansvarlige investeringer	8
• Eksklusion af selskaber	10
• Unoterede aktier og fast ejendom – en del af vores retningslinjer	12
• En ny aktieportefølje med integration af ESG-data	13
• I dialog med selskaberne	14
• FOKUS: Bangladesh – tekstilindustriens dårlige samvittighed	16
• Afgivelse af stemmer på selskabernes generalforsamlinger	18
• Aktivt ejerskab i 2013	20
• Gruppesøgsmål er også aktivt ejerskab	23
• FOKUS: Mineindustrien i Sydafrika	24
• Nationalt og internationalt samarbejde	26
• Omkostninger ved ESG	27
• Relevante links	28

Fem år med ansvarlige investeringer

Ved udgangen af 2013 var det fem år siden, vi i Unipension påbegyndte vores arbejde med ansvarlige investeringer. Siden 2009 har vi arbejdet målrettet med at fastlægge retningslinjer ikke blot for børsnoterede aktier og virksomhedsobligationer men senest også for alternative investeringer i form af unoterede aktier og fast ejendom.

I løbet af de fem år har vi oparbejdet kompetencer og erfaringer med ansvarlige investeringer, der indebærer både en nuanceret risikostyring og et stærkt fokus på værdiskabelse via bæredygtighed. Ud over at være et aktiv for Unipension betyder de opbyggede egenskaber, at vi i dag kan deltage i, og bidrage til, såvel den danske som den internationale debat på området.

Pensionskasserne under Unipension er ejet af medlemmerne, og det er medlemmernes holdning til ansvarlige investeringer, der er udmøntet i vores indsats i forhold til ansvarlige investeringer. Medlemmernes præferencer er forskellige, og det har derfor været en central opgave at kortlægge dem på en måde, der bedst muligt repræsenterer helheden. Et vigtigt værktøj er medlemsundersøgelser med fokus på spørgsmål om miljø, sociale emner og god selskabsledelse. Vores første medlemsundersøgelse blev foretaget i 2008, og den blev efterfulgt af en ny undersøgelse i 2012, som udover at kortlægge medlemmernes holdninger til nye emner og initiativer sikrede, at vi bevarer det rette fokus og engagement i forhold til medlemmernes ønsker.

Vi bidrager til vækst

Det er en balancegang at arbejde med ansvarlige investeringer. Langsigtet værdiskabelse og risikostyring er de underliggende drivere for ansvarlige investeringer, og ESG-faktorer (Environmental, Social, Governance) kan være tid-

lige signaler på, hvad der senere kan udvikle sig til markante finansielle risici. Det er ikke hensigtsmæssigt at ekskludere hele regioner eller sektorer i forsøget på at agere som ansvarlige investorer, da det vil øge porteføljens risikoprofil uforholdsmæssigt.

Vi skal for eksempel ikke lade være med at investere i Afrika, fordi den ESG-mæssige udvikling er på et lavere niveau end i Europa. Vi skal derimod forholde os kritisk til de enkelte afrikanske lande og investere i dem, der viser tegn på gunstige ESG-mæssige trends. Vi tror på, at det er vejen til en positiv menneskelig og økonomisk udvikling, og at det samtidig fører os til det bedste afkastmæssige resultat.

I Unipension har vi en aktiv investeringstilgang. Det betyder, at mens vi følger den ESG-mæssige udvikling tæt, har vi mulighed for at agere i de finansielle markeder og tilpasse porteføljen løbende. Sidstnævnte er et centralt værktøj i en nuanceret risikostyring, der også tager højde for ESG-relaterede risici.

Siden 2009 har vi arbejdet målrettet med at fastlægge retningslinjer for ansvarlige investeringer. Ikke blot for børsnoterede aktier og virksomhedsobligationer men senest også for alternative investeringer i form af unoterede aktier og fast ejendom. Målet er at favne hele spektret af det investeringsunivers, vi ser på. For at nå det mål, arbejder vi i øjeblikket på

Foto: Thomas Busk

Adm. direktør i Unipension Cristina Lage

statsobligationer, og i løbet af 2014 forventer vi at vedtage retningslinjer for denne aktivklasse. Ved udgangen af 2014 forventer vi, at vores retningslinjer for ansvarlige investeringer omfatter børsnoterede aktier, virksomhedsobligationer, statsobligationer og alternative investeringer, herunder unoterede aktier og ejendomme.

Vi engagerer os

Det ESG-mæssige fokus på netop statsobligationer har været meget omtalt i 2013. På foranledning af regeringen udgav Rådet for samfundsansvar sidst på året en vejledning, der definerer rammerne for, hvordan institutionelle investorer bør forholde sig, når de skal implementere de nye retningslinjer.

Vi har fra Unipensions side bidraget til brancheorganisationen Forsikring & Pensions interaktion og dialog med forfatterne til vejledningen, blandt andet i form af investeringsmæssig erfaring og beskrivelse af mulige dilemmaer ved investeringer i statsobligationer.

I løbet af de forgangne fem år har vi engageret os i forskellige interesseorganisationer, der har til formål at fremme fokus på ansvarlige investeringer.

I 2008 stiftede vi Dansif sammen med en række andre institutionelle investorer. Dansif er et netværk til erfaringsudveksling for ansvarlige investorer, og vi varetager i dag næstformandsposten.

- *Vi ser ansvarlige investeringer som et centralt værktøj til at fremtidssikre vores investeringer.*
-

I 2009 tilsluttede vi os United Nations Principles for Responsible Investments (UN PRI) og blev medlem af Carbon Disclosure Project og International Corporate Governance Network. Rapporteringen til UN PRI viser, at vi befinder os i den øverste kvartil af investorer på verdensplan i forhold til arbejdet med ansvarlige investeringer. Det er et resultat, vi er stolte af efter kun fem års arbejde med emnet.

I efteråret 2013 blev vores investeringschef, Niels Erik Petersen, desuden genvalgt som medlem af UN PRI Advisory Council efter at have varetaget hvervet de foregående tre år.

Vores engagement og målrettede arbejde vil fortsætte med uforandret styrke i 2014. Vi ser ansvarlige investeringer som et centralt værktøj til at fremtidssikre vores investeringer. Arbejdet med ansvarlige investeringer indebærer en stræben efter at opnå gode investeringsmæssige resultater ved hjælp af en avanceret og nuanceret risikostyring, der inkluderer ESG-mæssig forståelse og omtanke.

God læselyst.

Cristina Lage
Adm. direktør i Unipension

Vores principper for ansvarlige investeringer

Overholdelse af lovgivning

Selskaber, vi investerer i, bør ikke overtræde lovgivningen i de lande, hvis lovgivning de er underlagt.

Menneskerettigheder

Selskaber, vi investerer i, bør ikke foretage handlinger, som direkte krænker menneskerettigheder, eller som indirekte opfordrer eller medvirker til krænkelse af menneskerettigheder.

Arbejdstagerrettigheder

Selskaber, vi investerer i, bør ikke foretage handlinger, som direkte krænker fri forenings- og organisationsret, eller som indirekte opfordrer eller medvirker til krænkelse af fri forenings- og organisationsret.

Selskaber, vi investerer i, bør hverken direkte eller indirekte være involveret i arbejds- eller ansættelsesforhold, som foregår under tvang.

Selskaber, vi investerer i, bør hverken direkte eller indirekte være involveret i ulovligt børnearbejde.

Selskaber, vi investerer i, bør hverken direkte eller indirekte være involveret i arbejds- eller ansættelsesforhold, hvor diskrimination finder sted.

Selskaber, vi investerer i, bør ikke foretage handlinger, som direkte eller indirekte medfører manglende sikkerhed, sundhed og ringe arbejdsmiljøforhold på arbejdspladsen.

Miljø

Selskaber, vi investerer i, bør ikke forårsage alvorlig og langsigtet skade på miljøet.

Korruption

Selskaber, vi investerer i, bør ikke være involveret i grove tilfælde af korruption.

Kontroversielle våben

Selskaber, vi investerer i, bør ikke være involveret i aktiviteter forbundet med antipersonelle landminer, klyngeammunition, atomvåben, biologiske våben eller kemiske våben.

Handelsrestriktioner og våbenembargoer

Selskaber, vi investerer i, bør ikke handle i strid med beslutninger om handelsrestriktioner og våbenembargoer, der er vedtaget af FN eller EU og enten tiltrådt af Danmark eller direkte gældende i Danmark.

Brud på andre etiske normer

Hvis et selskab har brudt andre grundlæggende etiske normer end de ovenfor nævnte, kan vi træffe en konkret beslutning om at lade selskabet være omfattet af vores retningslinjer og blive behandlet i overensstemmelse med disse.

God selskabsledelse

Retningslinjerne for god selskabsledelse hos danske selskaber tager udgangspunkt i de til enhver tid gældende anbefalinger udarbejdet af Københavns Fondsbørs' komité for god selskabsledelse.

Retningslinjerne for god selskabsledelse hos udenlandske selskaber tager udgangspunkt i dels OECD's principper for god selskabsledelse, dels lovgivning og anbefalinger for god selskabsledelse i de relevante lande.

Sådan arbejder vi med ansvarlige investeringer

Siden 2008 har vi opbygget en stor systematik i vores daglige arbejde med ansvarlige investeringer. Vi gennemfører således både regelmæssige screeninger og dialoger med udvalgte selskaber.

Undersøgelsesfasen

Vores investeringsunivers i børsnoteret regi – de børsnoterede selskaber vi har investeret i eller overvejer at investere i – bliver overvåget for at afdække, om vores retningslinjer bliver overholdt. Det ligger uden for vores kompetencer og resurser at indsamle og analysere oplysninger om selskaberne på globalt plan. Derfor bliver denne opgave varetaget af vores eksterne leverandør, Hermes Equity Ownership Services Limited, som dækker både screening, dialog og afstemning.

Screeningerne af de børsnoterede selskaber bliver foretaget hvert kvartal og viser eventuelle mistanker om, at konkrete selskaber

formere os, hvis vores retningslinjer skulle blive overtrådt, efter investeringen er foretaget.

Fokuslisten – selskaber vi vurderer

Vi vurderer selskaber på fokuslisten for at afklare, om der er hold i mistanken om overtrædelse af retningslinjerne. Vi offentliggør dog ikke fokuslisten, da selskaberne på denne liste udelukkende er under mistanke for at overtræde retningslinjerne.

Hvis vi vurderer, at et selskab har overtrådt retningslinjerne, placerer vi det i en af følgende kategorier:

Dialoglisten:

Der gælder for selskaber på dialoglisten, at vi forventer, at vi kan opnå de ønskede forbedringer via dialog. Vores retningslinjer forhindrer ikke, at vi investerer i selskaber, der figurerer på dialoglisten.

Eksklusionslisten:

Vi forventer ikke, at vi kan opnå de ønskede forbedringer via dialog. Vores retningslinjer forhindrer, at vi investerer i selskaber, der figurerer på eksklusionslisten.

Dialoglisten – selskaber vi er i dialog med

Vi går i dialog med selskaber, som overtræder vores retningslinjer, hvis vi forventer, at vi kan opnå de ønskede forbedringer gennem dialog. Formålet med dialogen er dels at afklare de nærmere forhold omkring overtrædelserne, dels at kommunikere vores forbedringsønsker til selskabet.

- *Formålet med dialogen er dels at afklare de nærmere forhold omkring overtrædelserne, dels at kommunikere vores forbedringsønsker til selskabet.*

overtræder retningslinjerne. Hvis et selskab er under mistanke for overtrædelser på baggrund af screeningen eller informationerne fra medierne, NGO'er eller lignende, bliver selskabet optaget på vores fokusliste. Herefter undersøger og vurderer vi mistankerne nærmere.

Inden for unoterede aktier foretager vi i stedet en fortløbig og detaljeret gennemgang af de relevante interne forhold i selskabet, inden vi træffer investeringsbeslutningen. Forvalterne bliver samtidig kontraktuelt forpligtet til at in-

Dialog med selskaberne er resurse- og tidskrævende og kræver indgående kendskab til markedet og branchen. Derfor koordinerer vi vores henvendelser med en gruppe internationale investorer for at opnå bedre resultater. Når det gælder danske selskaber, går vi i dialog på egen hånd. Vi har et godt kendskab til det danske marked, selskaberne og de andre lokale investorer, som gør dialogen mulig og frugtbar. I unoteret regi vil dialogen typisk foregå via vores forvaltere.

Som udgangspunkt offentliggør vi ikke, hvilke selskaber, der befinder sig på vores dialogliste. En offentliggørelse af selskabernes navne og indholdet af dialogen kan skabe brud på tilliden og dermed gøre det svært at opnå de ønskede resultater. Læs mere i afsnittet "Dialog med selskaberne" på side 14.

Ved udgangen af 2013 havde vi 255 selskaber på dialoglisten.

Eksklusionslisten – selskaber vi ikke investerer i

Hvis vi vurderer, at dialog med et selskab ikke tjener noget formål eller ikke opfylder vores

forventninger, kan vi beslutte at ekskludere selskabet fra vores investeringsunivers. Dermed kommer selskabet på vores eksklusionsliste, som er en liste over de selskaber, vi ikke investerer i.

Ved udgangen af 2013 havde vi 29 selskaber på eksklusionslisten.

Læs mere om de ekskluderede selskaber i afsnittet "Eksklusion" på næste side. Eksklusionslisten med begrundelser for eksklusion er også tilgængelig på vores hjemmeside.

Inklusion

Hvis et ekskluderet selskab ikke længere overtræder vores retningslinjer, kan vi beslutte at inkludere det. Vi holder derfor løbende øje med udviklingen i selskaberne på eksklusionslisten. Når et selskab er inkluderet, kan vi genoptage investeringer i selskabet.

For eksempel blev ekskluderede italienske Finmeccanica inkluderet i investeringsuniverset igen i 2013, da selskabet ikke længere er involveret i produktion af atomvåben.

På www.unipensioninvest.dk kan man læse meget mere om vores arbejde med ansvarlige investeringer og blandt andet se listen over selskaber, vi har ekskluderet.

Eksklusion af selskaber

Ved udgangen af 2013 havde vi 29 selskaber på eksklusionslisten. De fleste af selskaberne er involveret i aktiviteter forbundet med kontroversielle våben, og det strider mod vores retningslinjer. Involveringen i kontroversielle våben er ofte selskabernes kerneforretning, og

vi forventer derfor ikke, at en dialog vil ændre selskabernes forretningsstrategi. Ikke desto mindre ser vi af og til, at selskaberne stopper produktion af kontroversielle våben. Sker det, fjerner vi selskaberne fra eksklusionslisten og har dermed mulighed for at investere i dem

Atomvåben	Land
Alliant Techsystems	USA
Babcock International Group	Storbritannien
Babcock & Wilcox	USA
BAE Systems	Storbritannien
Boeing	USA
Daimler	Tyskland
EADS	Holland
Fluor	USA
GenCorp	USA
General Dynamics	USA
Honeywell International	USA
Huntington Ingalls Industries	USA
Jacobs Engineering Group	USA
Lockheed Martin	USA
MOOG	USA
Northrup Grumman	USA
Safran	Frankrig
Leidos (tidl. SAIC)	USA
Sercos Group	Storbritannien
URS	USA

igen. Vi revurderer selskaberne på eksklusionslisten hvert kvartal.

Markedsværdien for de selskaber, som stod på vores eksklusionsliste ved udgangen af 2013 udgjorde 1,5 pct. af det globale aktie-

indeks MSCI All Countries. Læs en mere udførlig beskrivelse af beslutningerne om eksklusion på vores hjemmeside. Her fremgår også, hvilke bestemmelser i vores retningslinjer selskaberne overtræder, ligesom der er forklaringer på de forskellige våbentyper.

Klyngevåben	Land
Aeroteh S.A.	Rumænien
Doosan Corporation	Sydkorea
Hanwha Corporation	Sydkorea
L-3 Communications Holdings	USA
Poongsan Corporation	Sydkorea
Poongsan Holdings Corporation	Sydkorea
Textron	USA

Landminer	Land
Singapore Technologies Engineering	Singapore

Menneskerettigheder	Land
CNNOC Ltd.	Kina

Unoterede aktier og fast ejendom - en del af vores retningslinjer

I efteråret 2013 udvidede bestyrelserne vores retningslinjer for ansvarlige investeringer til at omfatte to nye aktivklasser: Unoterede aktier og fast ejendom.

Siden vi begyndte arbejdet med ansvarlige investeringer i 2009, har det været vores hensigt, at retningslinjerne for ansvarlige investeringer skulle dække samtlige aktivklasser. Det har også altid været vores hensigt at følge de overordnede emner og metoder, der fra begyndelsen har været afstemt med medlemmerne via medlemsundersøgelserne.

- *I løbet af 2013 har pensionskassernes bestyrelser vedtaget en ny strategi for ejendomsinvesteringer og vi har i den sammenhæng udformet retningslinjer for ansvarlige investeringer i fast ejendom.*

Aktivklasserne er i sagens natur forskellige, og derfor kan vi ikke implementere retningslinjer på nøjagtig samme måde på tværs af aktivklasserne. Vi vil dog holde os så tæt til vores grundprincipper som muligt.

Unoterede aktier

UN PRI's arbejdsgruppe vedrørende unoterede aktier, som vi deltager i, har udarbejdet et dokument med anbefalinger, der kan bruges som et udgangspunkt, når retningslinjerne for unoterede aktier skal udarbejdes og implementeres. Mange parter skal blive enige i en sådan proces, og de involverede parter inden for unoterede aktier har ikke i samme udstrækning som inden for børsnoterede aktier været vant til, at der stil-

les ESG-relaterede krav fra investorernes side. Derfor besluttede vi at afvente UN PRI's signal til omverdenen, inden vi udarbejdede og implementerede egne retningslinjer på området.

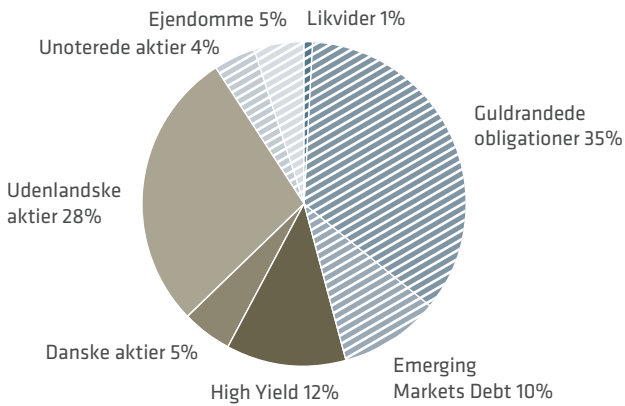
I unoteret regi foretages investeringerne typisk for en længere årrække og gennem investeringsfonde. Det gør det svært at skille sig af med investeringen, hvis der sker en overtrædelse, der berettiger til eksklusion. Derfor er det vigtigt, at den klassiske screening, som vi anvender på børsnoterede aktier, erstattes med en grundig undersøgelse af forholdene i unoteret regi - en såkaldt due diligence - inden vi træffer investeringsbeslutningen.

Fast ejendom

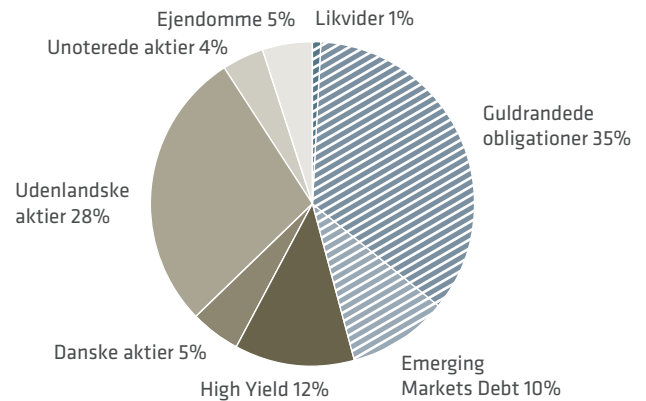
I løbet af 2013 har pensionskassernes bestyrelser vedtaget en ny strategi for ejendomsinvesteringer og vi har i den sammenhæng udformet retningslinjer for ansvarlige investeringer i fast ejendom.

Miljøhensyn er generelt i højsædet, når man investerer i fast ejendom. Men ifølge vores grundprincipper skal vi for eksempel også tage hensyn til menneskerettigheder og korruption, når vi investerer. Derfor skal arbejdstagernes forhold under byggeriet være i orden, og byggetilladelser skal ikke være opnået ved bestikelse, når vi investerer i fast ejendom.

ESG dækning 2012

ESG dækning 2013

Diagrammerne viser, hvilke aktivklasser der er omfattet af vores retningslinjer for ansvarlige investeringer. De skraverede aktivklasser er ikke omfattet.

En ny aktieportefølje med integration af ESG-data

Vi tror på, at ESG-data kan bidrage med væsentlig information om et selskabs potentiale og langsigtede udvikling, og at ESG-data dermed kan bruges som input i aktiv aktieforvaltning. Derfor søger vi at integrere ESG i vores investeringer, og i 2013 har vi arbejdet på en række projekter i vores aktieteam.

I forbindelse med den interne aktieforvaltning begyndte vi i 2012 at udvikle en ESG-baseret porteføljestrategi med det formål at udvælge aktier blandt andet ved hjælp af ESG-data. Vi har i løbet af 2013 arbejdet med analyse af data og design af porteføljens filosofi og strategi,

og flere af vores medarbejdere har gennemgået den grundlæggende ESG-uddannelse hos RI Academy. Det betyder, at ESG-tankegangen er blevet forankret dybere i dialogen med både eksisterende og mulige fremtidige eksterne forvaltere. Vi har i samme forbindelse indgået en aftale med MSCI ESG Research om levering af ESG-data.

Vi forventer, at aktieporteføljen, som er udvalgt blandt andet ved hjælp af ESG-data, bliver lanceret i første kvartal af 2014.

I dialog med selskaberne

I Unipension prioriterer vi dialogen med selskaberne fremfor at ekskludere dem. Det gør vi, fordi vi ønsker at se forbedringer i selskaberne med højere afkast til følge på lang sigt.

Vores fokusområder og dialoger med selskaberne er primært styret af dialoglisten. Den udvikler sig som hovedregel på baggrund af vores regelmæssige screeninger efter selskaber, der overtræder retningslinjerne. Et system, der svarer til en klassisk screening i børnoteret regi, findes ikke for unoterede selskaber. Derfor er vores forvaltere kontraktuelt forpligtede til at fortælle os, hvis der opstår overtrædelser af vores retningslinjer i de enkelte selskaber.

Men også ulykker, udviklingen i en bestemt sektor, ændringer i lovgivningen, samfundets interesseområder og lignende kan påvirke vores fokusområder.

● **Læs en uddybende beskrivelse af vores arbejde med Bangladesh-problematikken på side 16.**

● For eksempel gav gentagne ulykker på tøjfabrikkerne i Bangladesh os anledning til at undersøge problemet nærmere og rette henvendelse til de involverede selskaber. Over 1.000 mennesker omkom i ulykkerne.

Et andet eksempel er mineindustrien. Den har gennem de sidste mange år har været udskældt

for ringe arbejdsvilkår, manglende sikkerhed og miljødelæggelser. Vi deltog på UN PRI's årlige konference i Sydafrika, og her benyttede vi lejligheden til at besøge en række mineselskaber. Læs mere om mineindustrien på side 24.

Siden 2011 har vi skabt tætte forhold til en række større danske virksomheder. Målet har været at få større indblik i og forståelse for virksomhedernes tankegang, strategi og tiltag inden for CSR¹-området. På den måde kan vi som ansvarlig investor bedre forstå virksomhedens handlemønstre og føre dialogen med virksomheden, også på et mere formelt niveau. I 2013 har vi stiftet nærmere bekendtskab med tre store danske virksomheders CSR-politik, og vi forventer at fortsætte med projektet i årene fremover.

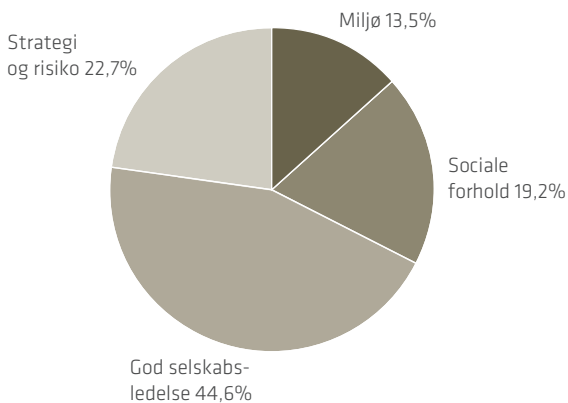
I 2013 har vi været i dialog med i alt 233 selskaber og diskuteret i alt 553 sociale, miljømæssige og ledelsesforhold. I 45 pct. af tilfældene har diskussionen om god selskabsledelse været relevant. Derudover har miljørelaterede spørgsmål været i højsædet under vores dialoger.

Læs en mere detaljeret oversigt over, hvordan dialogerne i 2013 fordeler sig geografisk og emnemæssigt på vores hjemmeside.

¹ Corporate Social Responsibility.

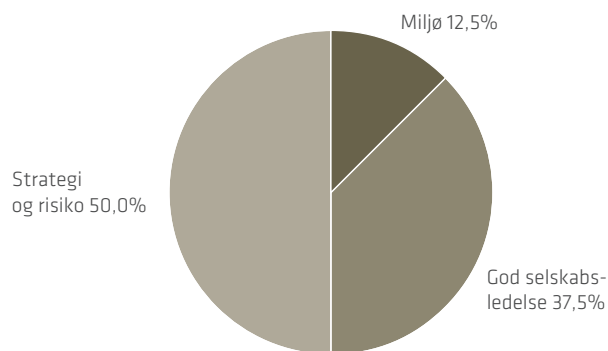
Global

Dialog med 233 selskaber

Danmark

Dialog med 4 selskaber

Danske selskaber har sjældent lige så alvorlige eller omfattende problemer som de udenlandske, for eksempel vedrørende menneskerettigheder, miljø eller korruption. Emnet 'god selskabsledelse' vil altid blive drøftet både med de danske og udenlandske selskaber.

Kilde: Hermes Equity Ownership Services Ltd.

Fremdrift i vores dialoger

Vi går i dialog med selskaberne for at stoppe overtrædelserne af vores retningslinjer. Når vi er i dialog med et selskab, er det derfor vigtigt for os at gøre vores målsætning klar for selskabet og i samarbejde med ledelsen finde frem til, hvordan vi når målet.

Derfor har vi udviklet et milepæls-system i samarbejde med vores eksterne leverandør, dels for at strukturere og skemalægge dialogerne, dels for at kunne følge fremdriften i dialogen.

I 2013 har vi i 13 tilfælde afsluttet dialogen succesfuldt. Det betyder, at selskaberne har implementeret de retningslinjer og arbejdsprocesser, vi har efterspurgt, så overtrædelserne af retningslinjerne er stoppet.

Få et detaljeret overblik over fremdriften i vores dialoger på vores hjemmeside.

Fokus:

Bangladesh – tekstilindustriens dårlige samvittighed

Ulykkerne på tøjjabrikkerne i Bangladesh har givet os anledning til at sætte fokus på, hvor godt selskaberne i tøjindustrien har styr på deres underleverandører og til at opfordre dem til at underskrive Bangladesh-aftalen.

Inden for det seneste halvandet år er der gentagne gange sket ulykker i Bangladesh, der skyldes dårlige arbejdsforhold. I en brand i november 2012 på fabrikken Tazreen Fashion Factory omkom 117 mennesker, i april 2013 kollapsede industribygningen Rana Plaza i udkanten

af millionbyen Dhaka og dræbte flere end 1.000 mennesker, i maj 2013 opstod en brand i en 11-etagers høj fabrik i Dhaka og i oktober 2013 endnu en brand i Dhaka-området i bygningen Aswad Composite Mills.

*Tøjindustrien i Bangladesh anslås at beskæftige cirka 3 mio. mennesker og er af stor vigtighed for landet.
Foto: Getty Images*

Mange vestlige tøjproducenter lægger deres ordrer i fabrikkerne i Bangladesh på grund af de lave omkostninger til arbejds løn og produktion. På grund af den store efterspørgsel fra Vesten og konkurrencepresset fra kinesiske tøjproducenter kræver det, at Bangladesh hurtigt kan omstille sig. Bygninger bliver i hastigt tempo omdannet til tøjfabrikker uden hensyntagen til, om de er egnede til dette formål, har de nødvendige tilladelser eller opfylder de sikkerhedsmæssige krav til fx at kunne bære tunge industrimaskiner.

Tøjindustrien i Bangladesh anslås at beskæftige cirka 3 millioner mennesker og er af stor vigtighed for landet, hvor befolkningstætheden er høj og landbrugsproduktionen lav.

Unipension havde ved udgangen af 2013 investeret ca. 500 mio. kr. i tøjindustrien.

Desværre er arbejdsforholdene i Bangladesh, som i mange andre fattige lande: De er ikke af den standard, vi i Vesten anser for ønskelige. Katastroferne er eksempler på dette. Korrupsion, manglende regler for arbejdsmiljø og sundhed, samt bygningernes dårlige stand er blandt de problemer, der er fremherskende i sektoren.

Denne form for adfærd strider mod vores retningslinjer for ansvarlige investeringer, og derfor er vi i samarbejde med andre investorer i dialog med de selskaber, det handler om.

Nye tiltag

Problematikken er blevet taget alvorligt og ikke kun af Bangladesh, der efter ulykkerne har lukket en række fabrikker. Også udenlandske virksomheder, som får produceret deres varer i landet, har ageret.

Blandt de initiativer, der er igangsat, er der indgået en juridisk bindende aftale Accord on Fire and Building Safety in Bangladesh, som skal sikre arbejderne i tekstilindustrien bedre forhold. Aftalen er indgået mellem NGO'er, fagforeninger og virksomheder. Aftalen dækker mere end 1.000 tøjfabrikker og løber i fem år.

Et initiativ som dette er interessant, fordi det er virksomhederne selv, der indgår aftalen med fagforeninger og NGO'er. Der er altså ikke tale om lovgivning, og da vi taler om et land, der har en forholdsvis høj grad af korrupsion, kan det være en fordel, at det ligger i privat regi. Desuden har selskaberne indset, at hvis problemer som dette skal løses på en effektiv måde, er de vestlige tøjproducenter nødt til at løfte i flok. Vores egne erfaringer viser, at resultaterne opnås nemmere, når man samarbejder med andre. Derfor hilser vi denne fremgangsmåde velkommen.

Som ansvarlig investor er det vores opgave at holde øje med, om virksomhederne overholder deres del af aftalen. I 2013 har vi sammen med andre investorer været i dialog med en række kendte tøjproduktionsvirksomheder for at sikre, at de har styr på implementeringen af Bangladesh-aftalen. Flere dialoger af samme slags ventes at finde sted i 2014.

De tøjproducenter, som endnu ikke har underskrevet aftalen, opfordrer vi til at gøre det som første skridt på vejen til en mere ansvarlig tøjproduktion. Især de store selskaber undskylder sig ofte med, at deres underleverandørkæder er meget komplekse, og at de derfor ikke med sikkerhed kan svare på, hvor tekstilerne kommer fra. Tragedien i Bangladesh viser vigtigheden af, at selskaberne får bedre styr på deres underleverandører, og det opfordrer vi dem til at gøre.

Vores eneste danske investering i tøjindustrien er IC Companys A/S. Dem besøgte vi i december 2013 for blandt andet at diskutere, hvordan de griber Bangladesh-problematikken an. Selskabet tager generelt ansvarlighed meget seriøst og stiller skrappe krav til deres underleverandører. Selvom mængden af tøj, som produceres i Bangladesh for IC Companys A/S er minimal, besluttede de at underskrive Bangladesh-aftalen med henblik på at støtte det gode initiativ.

Fotoet, som er fra en platinmine, har vi taget under vores besøg i Sydafrika.
Foto: Unipension

Afgivelse af stemmer på selskabernes generalforsamlinger

I Unipension er vi aktive ejere af vores investeringer, og derfor er det afgørende for os, at vi afgiver stemmer på selskabernes generalforsamlinger.

Vi afgiver stemmer på alle stemmeberettigede børsnoterede aktier samt på virksomhedsobligationer, når det er muligt. Ejeraftaler i noterede selskaber levner os som regel ikke mulighed for at afgive stemmer direkte på selskabernes generalforsamlinger. I stedet udøver vi aktivt ejerskab ved at sidde med i Advisory Boards for investeringerne og derigennem påvirke selskaberne i den retning, vi ønsker.

I 2013 har vi afgivet stemmer på i alt 1.930 generalforsamlinger på globalt plan, og heraf var 40 i Danmark.

På vores hjemmeside kan man se vores stemmeresultater på både danske og udenlandske selskaber. Her kan man også søge på navngivne selskaber, lande og generalforsamlingsperioder og læse en rapport, som viser, hvordan afstemningerne har været fordelt geografisk og emnemæssigt i 2013.

Nye anbefalinger om god selskabsledelse
Komitéen for god selskabsledelse under Københavns Fondsbørs har i foråret 2013 opdateret

"Anbefalinger for god selskabsledelse". Anbefalingerne beskriver i detaljer, hvilke forventninger der er til de danske børsnoterede selskaber inden for eksempel bestyrelsessammensætning, aflønning af ledelsen og kontakten til aktionærerne.

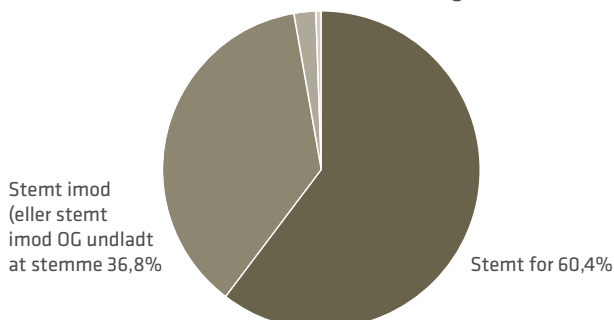
Vi er i tæt dialog med de danske selskaber og har et indgående kendskab til markedet. Derfor tager vi selv individuel stilling til hvert eneste dagsordenspunkt på generalforsamlingerne i de danske selskaber. Dermed har vi en holdning til de emner, der er omtalt i anbefalingerne for god selskabsledelse. For at forberede de danske selskaber på, hvordan vi vil stemme, vil vi orientere dem om, hvilke forventninger vi som aktionærer har til dem i relation til de nye anbefalinger. Vi håber og forventer, at det vil give anledning til frugtbare dialoger mellem os og selskaberne med bedre selskabsledelse til følge.

Når det gælder virksomheder uden for Danmarks grænser, får vi ekstern rådgivning vedrørende afstemningerne.

Global

1.930 generalforsamlinger

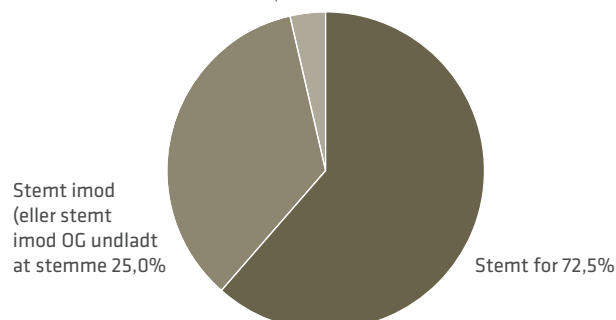
Undladt at stemme 2,3% Stemt for undtagelsesvis 0,4%

Danmark

40 generalforsamlinger

Undladt at stemme 2,5%

VISITOR

VISITOR

NO LOCO
BEYOND
THIS POINT

Aktier: Aktivt ejerskab i 2013

Unipension globalt og nationalt: Kortet viser værdien af den samlede beholdning af børsnoterede aktier pr. 31/12 2013 i de enkelte verdensdele, hvor mange selskaber vi har været i dialog med og antallet af generalforsamlinger, vi har stemt på i 2013..

Se også detaljeret kort med søgefunktion på www.unipensioninvest.dk

Global

Beholdning i DKK	33.738.239.392
Dialog	233 selskaber
Stemmeafgivelse	1.930 generalforsamlinger

Nordamerika

Beholdning i DKK	14.636.928.918
Dialog	80 selskaber
Stemmeafgivelse	985 generalforsamlinger

Europa ekskl. Danmark

Beholdning i DKK	7.137.257.497
Dialog	98 selskaber
Stemmeafgivelse	481 generalforsamlinger

Sydamerika

Beholdning i DKK	410.475.370
Dialog	2 selskaber
Stemmeafgivelse	29 generalforsamlinger

Danmark

Beholdning i DKK 5.302.810.254

Dialog 4 selskaber

Stemmeafgivelse 40 generalforsamlinger

Asien

Beholdning i DKK 5.570.961.890

Dialog 41 selskaber

Stemmeafgivelse 364 generalforsamlinger

Afrika

Beholdning i DKK 84.475.734

Dialog 2 selskaber

Stemmeafgivelse 11 generalforsamlinger

Australien og New Zealand

Beholdning i DKK 595.329.729

Dialog 6 selskaber

Stemmeafgivelse 20 generalforsamlinger

Foto: Colourbox

Gruppessøgsmål er også aktivt ejerskab

Som ansvarlig investor er det vores opgave at sikre, at de selskaber, vi investerer i, overholder regler for god selskabsledelse. Derfor ser vi gruppessøgsmål som en del af vores politik om aktivt ejerskab.

Når vi udvælger vores investeringer, bygger vores vurdering af selskaberne på offentlig tilgængelig information fra selskabet til markedet. Hvis selskaberne har fremlagt vildledende og ukorrekte oplysninger, risikerer vi at træffe en forkert beslutning.

I tilfælde, hvor vi har tabt penge på investeringer, fordi selskaberne fx har misinformeret markedet og vi derfor har handlet på fejlagtigt grundlag, fører vi erstatningssøgsmål. Processen for søgsmål, der typisk føres som gruppessøgsmål, er mest kendt i USA og kaldes også Class Action. Idéen om at stille selskaberne til ansvar for deres handlinger og søge erstatning for de tab, man som aktionær har lidt, er ved at vinde indpas i Europa.

Hvis et selskab har handlet uforsvarligt, er der som regel uorden i selskabets ledelse, og derfor bliver diskussionen om god selskabsledelse typisk en del af søgsmålet eller forligsforhandlingerne. Som ansvarlig investor er det vores opgave at sikre, at de selskaber vi investerer i, overholder regler for god selskabsledelse, og derfor ser vi disse søgsmål som en del af vores retningslinjer om aktivt ejerskab.

Der er endnu ikke tradition for den type søgsmål i Danmark. Ikke desto mindre finder vi det rime-

ligt også at stille danske selskaber til ansvar for deres handlinger eller undladelser. I 2013 har vi for første gang besluttet at deltage i et søgsmål mod et dansk selskab.

Vi investerer i næsten 2000 selskaber på verdensplan. Derfor er det vigtigt at have de rigtige systemer.

Vi investerer i næsten 2000 selskaber på verdensplan: Derfor er det vigtigt at have de rigtige systemer for at kunne holde øje med de forskellige søgsmål mod selskaberne globalt og sikre, at de nødvendige dokumenter afleveres til tiden. Derfor samarbejder vi med Institutional Protection Services Ltd i London, som har specialiseret sig i at samle informationer om samtlige kommende og igangværende søgsmål af denne slags på verdensplan.

Siden 2009 har vi modtaget erstatninger fra gruppessøgsmål på mere end 45 mio. kr.

Fokus:

Mineindustrien i Sydafrika

Fotoet, som er fra en platinmine, har vi taget under vores besøg i Sydafrika.
Foto: Unipension

I begyndelsen af oktober afholdt FN's organ for ansvarlige investeringer, UN PRI, sin årlige konference "PRI in Person" i Cape Town i Sydafrika. Vi deltog i konferencen og var efterfølgende på virksomhedsbesøg i landet.

Afrika er et kontinent i rivende udvikling og er derfor også interessant fra en investeringsmæssig synsvinkel. Regionen er en udfordring, når det gælder ansvarlige investeringer, fordi korruption og manglende overholdelse af arbejdstagerrettigheder og menneskerettigheder er et større problem end mange andre steder i verden.

Selvom Sydafrika er den største økonomi på kontinentet og landet er længst fremme i udviklingen på stort set alle områder, finder overtrædelser af internationale konventioner fortsat sted. Derfor er vi naturligvis ekstra opmærksomme på landet.

● ***Den viden, vi får ved selvsyn, gør os bedre i stand til at gå i konstruktiv og målrettet dialog med de problematiske virksomheder i branchen.***

I forlængelse af deltagelsen i "PRI in Person"-konferencen benyttede vi lejligheden til at besøge en række forskellige virksomheder i Sydafrika. For at danne os et så bredt indtryk som muligt besøgte vi virksomhederne i mange forskellige brancher, blandt andet kommunikation, forsikringsvirksomhed, tøjproduktion og den finansielle sektor. Et særligt fokus havde vi dog på virksomheder inden for minedrift.

Vi stiller spørgsmål

Selvom minesektoren har haft faldende betydning for den økonomiske udvikling i Sydafrika er den fortsat meget vigtig for landets vækst,

og landet er fortsat førende i verden indenfor mineindustri og mineralproduktion. Det gælder blandt andet inden for produktion af platin, guld og krom. Der er på globalt plan imidlertid en stor kritik af arbejdsforholdene for minearbejdere og de miljødelæggelser, som drift af en mine fører med sig.

Under besøget i Sydafrika besøgte vi både en platinmine og en guldmine for bedre at forstå de udfordringer, som virksomhederne i den branche møder. Vi så forholdene med egne øjne og stillede virksomhederne de spørgsmål, der bekymrer os som ansvarlig investor. Den viden, vi får ved selvsyn, gør os bedre i stand til at gå i konstruktiv og målrettet dialog med de problematiske virksomheder i branchen.

De gode eksempler

Guldminen, som vi besøgte i Johannesburg-området i Sydafrika, er en mellemstor minevirksomhed, der er forholdsvis nystiftet. En del processer er stadig under implementering, men ikke desto mindre er det en minevirksomhed, som har godt styr på tingene. Der er en betydelig risiko for personskader ved minedrift, og det er derfor væsentligt at have et højt fokus på de ansattes sikkerhed. For en minearbejder starter hver eneste morgen i denne guldmine med gennemgang af sikkerhedsregler, ligesom der er løbende kontrol af sikkerheden i løbet af arbejdsdagen, og der er en læge til stede i minen.

Platinminen, vi besøgte, producerer ca. 25 pct. af verdens forbrug af platin. Minen ligger i Rustenburg ca. 120 km fra Johannesburg og dan-

nede i august 2012 rammen om de kraftigste og voldeligste optøjer siden apartheidtiden.

Minen beskæftiger i alt 63.000 mennesker og anses for at være den mest effektivt drevne på verdensplan. Også i denne mine er der tænkt både på de ansattes forhold, herunder sundhed og sikkerhed. Der er også fokus på beskyttelse af lokalsamfundet og de miljømæssige aspekter som bevarelse af naturressurser. Selskabet er medlem af FN's Global Compact og rapporterer til FN om implementering af retningslinjer inden for menneskerettigheder, miljø, korruption, m.v.

Udover minen besøgte vi også en skole og en by for medarbejdere.

Lovgivningen i Sydafrika sikrer, at selskaber, der har minedrift, ikke kan slippe af sted med at efterlade en miljøkatastrofe, når de lukker en mine. Virksomhederne, vi har set, er eksempler på, at man godt kan drive en mine på forsvarlig vis.

Når man går i dialog med virksomheder, er det vigtigt, at kravene og forventningerne er realistiske. Derfor er det vigtigt for os at lære af de bedste i branchen for at vide, hvor ambitiøse krav vi kan stille til de mineselskaber, som halter efter. Erfaringerne fra vores virksomhedsbesøg i Sydafrika vil vi tage med os, når vi er i dialog med andre mere problematiske virksomheder i mineindustrien.

Nationalt og internationalt samarbejde

Kvaliteten af de beslutninger, vi træffer på ESG-området, afhænger i høj grad af den information, der er tilgængelig. Derfor er vi aktive i både danske og internationale ESG-samarbejder.

Siden 2009 har vi i Unipension været underskriver af UN PRI – FN's Principper for ansvarlige investeringer.

I 2010 blev Niels Erik Petersen, som er investeringschef i Unipension, valgt ind i Advisory Council for UN PRI. I efteråret 2013 blev han genvalgt med overvældende flertal. Niels Erik Petersen er medlem af Governance Committee i Advisory Council og har dermed særlig fokus på god selskabsledelse i UN PRI. Derudover arbejder han med at sikre implementering af principperne på tværs af aktivklasser, forstærke samarbejdet blandt investorerne og øge gennemslagsigheden.

Hidtil har vi årligt rapporteret til UN PRI om vores aktiviteter og fremskridt i forhold til at im-

plementere principperne. Sammenlignet med alle andre investorer, der også har tilsluttet sig UN PRI, lå vi efter vores seneste rapportering i 2011 gennemsnitligt i den bedste kvartil på alle seks principper.

UN PRI er i gang med at udarbejde et nyt afrapporteringsværktøj og et nyt system for vurdering af de indsendte data, og derfor skulle der i 2013 ikke laves en officiel og obligatorisk rapportering. Men vi deltog frivilligt i et pilotprojekt, der handlede om at teste det første udkast til afrapporteringsværktøjet og komme med vores input til forbedringer. Vi forventer at foretage den obligatoriske rapportering igen i 2014 vedrørende vores aktiviteter i 2013.

FN's principper for ansvarlige investeringer, som vi har forpligtet os til at efterleve:

1. Vi vil indarbejde ESG-forhold i vores investeringsanalyser og i vores beslutningsprocesser.
2. Vi vil være aktive ejere og indarbejde ESG-forhold i vores ejerskabspolitik og praksis.
3. Vi vil søge tilfredsstillende offentliggørelse af ESG-forhold i de selskaber, vi investerer i.
4. Vi vil understøtte accept og implementering af principperne inden for investeringsindustrien.
5. Vi vil samarbejde med andre investorer for at øge effektiviteten i implementeringen af principperne.
6. Vi vil rapportere om vores aktiviteter og fremskridt mod implementering af principperne.

Investeringsschef Niels Erik Petersen

ESG-ansvarlig Zaiga Strautmane

Andet samarbejde

Ud over UN PRI er vi repræsenteret i en række nationale og internationale fora. Blandt de vigtigste er foreningen Dansif, som er et netværksforum for professionelle investorer, rådgivningsvirksomheder og andre, der beskæftiger sig med ESG i Danmark.

Vores ESG-ansvarlige Zaiga Strautmane er næstformand i foreningen. Hun er dermed med til at sikre, at der sker udveksling af relevant viden og erfaring på området, fx via møder og skriftlige, videnskabelige udredninger om komplicerede ESG-relevante emner udarbejdet af eksterne og uafhængige eksperter.

Kvaliteten af de beslutninger, vi træffer på ESG-området, afhænger i høj grad af den information, der er tilgængelig. Området er i konstant udvikling, og derfor er markedet ikke altid klar til at udbyde de produkter, vi efterspørger som investorer. For at sætte skub i udviklingen stiller vi gerne op med vores viden og udtrykker vores ønsker i forbindelse med fx produktudvikling, udarbejdelse af retningslinjer og vejledninger.

Vi er også medlem af ICGN (International Corporate Governance Network) og CDP (Carbon Disclosure Project).

Omkostninger ved ESG

Vores samlede administrationsomkostninger til ansvarlige investeringer, som inkluderer betaling til vores eksterne leverandører, afgivelse af stemmer på generalforsamlinger, screening af investeringsunivers, udgifter til personale med videre, udgør mindre end 0,005 pct. af den samlede forvaltede formue i Unipension ved udgangen af 2013.

Vi arbejder løbende med at beregne de eventuelle økonomiske konsekvenser af eksklusioner, der reducerer investeringsuniverset. Her forsøger vi at tage højde for de investeringsmæssige

dispositioner i forbindelse med ændringer i eksklusionslisten og den løbende kursudvikling. På baggrund af opgørelser for perioden 2009-2013 kan vi konstatere, at der ikke er noget entydigt billede af, i hvor høj grad eksklusionerne har påvirket resultatet.

Vi fik retningslinjer for ansvarlige investeringer i 2009, og vi kan ikke konstatere nogen nævneværdig effekt på hverken afkast eller risiko. Vi fortsætter med at monitorere dette i årene fremover.

Relevante links

I rapporten nævner vi flere organisationer og principper. De er her opstillet i den rækkefølge, de bliver nævnt i rapporten.

Dansif:

www.dansif.dk

UN PRI/FN's principper for ansvarlig investering:

<http://www.unpri.org/about-pri/the-six-principles/>

Carbon Disclosure Project:

www.cdp.net

International Corporate Governance Network:

www.icgn.org

OECD's principper for god selskabsledelse:

<http://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceprinciples/31557724.pdf>

Hermes Equity Ownership Services Ltd.:

www.hermes.co.uk/eos

Accord on Fire and Building Safety in Bangladesh:

www.bangladeshaccord.org

Anbefalinger for god Selskabsledelse fra Københavns Fondsbørs' Komité for God Selskabsledelse:

<http://corporategovernance.dk/file/372481/anbefalinger-for-god-selskabsledelse.pdf>

Institutional Protection Services:

www.institutionalprotection.com

FN's Global Compact:

<http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/index.html>